

Abraham de Pinto, Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek, 1837-1838

Citation for published version (APA):

Oosterhuis, J. (2019). Abraham de Pinto, Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek, 1837-1838. *Pro memorie : bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 21(2), 89-93. Article 17. <https://doi.org/10.5117/PM2019.2.019.OOST>

Document status and date:

Published: 01/01/2019

DOI:

[10.5117/PM2019.2.019.OOST](https://doi.org/10.5117/PM2019.2.019.OOST)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

17 HANDLEIDING TOT HET BURGERLIJK WETBOEK – 1837-1838

Abraham de Pinto (1811-1878)

Abraham de Pinto werd op 27 mei 1811 geboren in Den Haag, waar hij ook overleed, op 25 mei 1878. De Pinto stamde uit een aanzienlijk, welgesteld, oorspronkelijk Sefardisch Joods geslacht. Abraham de Pinto was verknocht aan Den Haag en heeft er zijn hele leven gewoond, behalve tijdens zijn studies aan de Universiteit te Leiden, tussen 1830 en 1835. In 1832 werd hij *summa cum laude* bevorderd tot kandidaat in de wijsbegeerte en letteren, waarna hij rechten ging studeren, onder meer bij de na de Belgische onafhankelijkheid uit Gent overgekomen Johan Rudolf Thorbecke. Op 17 juni 1835 promoveerde hij op een verhandeling over Callistratus (*Dissertatio juridica inauguralis de Callistrati jurisconsulti scriptis, quae supersunt*). Eerder dat jaar had hij al de aandacht op zich gevestigd door een met goud bekroonde verhandeling over de oorzaak van verbintenissen, naar aanleiding van een door de juridische faculteit van Utrecht in 1834 uitgeschreven prijsvraag: *Exponatur, et ad examen revocetur locus Codicis Civilis de causa obligationis*.

Na zijn studies werd hij in 1835 advocaat bij het Hooggeregtschhof, vanaf 1838 bij de Hoge Raad. In 1853 werd hij lid van de raad van toezicht van de Haagse Orde van Advocaten en in 1863 deken van die orde. In datzelfde jaar werd hij ook tot landsadvocaat benoemd. Daarnaast was hij vanaf 1851 tot zijn dood gemeenteraadslid in Den Haag, waar hij zich onder meer actief inzette voor gemeentelijk openbaar lager onderwijs. Bovendien heeft hij zich zijn leven lang sterk gemaakt voor zijn Joodse landgenoten. Als voorbeelden kunnen dienen: de oprichting in 1849 van de Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland, het voorzitterschap van de Nederlands-Portugees-Israëlitische gemeente te Den Haag vanaf 1851 en het lidmaatschap van de Hoofdcommissie voor de zaken van het Portugees Israëlitisch kerkgenootschap in Nederland.

De Pinto moet een fabelachtige werkkraacht hebben bezeten. Want naast al deze beroepsmatige en maatschappelijke verplichtingen, schreef hij, behalve een *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek*, ook een *Handleiding tot het Wetboek van Koophandel* (edities in 1841, 1854 en 1876), *De Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie* (1844), *het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering* (edities in 1845 en 1857), *Het Wetboek van Strafvordering* (edities in 1857 en 1882, de laatste volledig herzien door zijn jongere broer Aaron Adolf de Pinto) en *De Wet op den Overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving* (1850). Daarnaast was hij medeoprichter en redacteur van *Themis, Regtskundig Tijdschrift* (vanaf 1839). Daarin publiceerde hij zelf ook, over het gehele Nederlandse recht en wat daarmee samenhangt: acht bijdragen over staatsrecht, veertien over burgerlijk recht en rechtsvordering, zeven over handelsrecht, acht over strafrecht en strafvordering, vier over koloniaal en een over in-

Portret van Abraham de Pinto,
1863, particuliere collectie.

ternationaal recht, drie levensberichten, 58 Nederlandse en 32 buitenlandse boekbeoordelingen en congresverslagen, en 87 aankondigingen of beoordelingen van proefschriften. Ten slotte was hij vrijwel vanaf de oprichting in 1839 hoofdredacteur van het *Weekblad van het Regt*. In die functie beperkte hij zich niet tot de redactie van rechterlijke uitspraken, maar hij voorzag de rechtsontwikkeling in Nederland in de meest brede zin van het woord – van zondagswet tot proceskosten en van kloosters tot spoorwegen – van briljant hoofdredactioneel commentaar. Een overzicht van 325 hoofdredactionelen staat in *Weekblad van het Regt*, nr. 6468.

De *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek* bestaat uit twee delen, die bij de eerste uitgave enige tijd na elkaar verschenen, in 1837 respectievelijk 1838, bij J. Belinfante in Den Haag. Tijdens het leven van De Pinto verschenen in totaal vijf edities, nog twee bij J. Belinfante (1840 en 1849) en twee bij C. van der Post Jr. in Utrecht (1860 en 1875). Alle uitgaven werden gedrukt in Den Haag, de eerste twee bij Giunta D’Albani en daarna bij Belinfante. In 1885 verscheen een zesde editie, bewerkt door de Haagse advocaat Abraham Teixeira de Mattos, bij Tjeenk Willink in Zwolle.

Het eerste deel bevat een algemene inleiding, voorafgegaan door een voorwoord en een schematische, titelsgewijze parafrase van de inhoud van het Burgerlijk Wetboek. Het tweede, omvangrijker, deel bevat aantekeningen bij deze schets, overigens ook voorafgegaan door een korte inleiding. Deze misschien enigszins omslachtige opzet – een schets met eigen paragrafen en een apart deel met aantekeningen – zou De Pinto volgen bij al zijn handleidingen. De algemene inleiding op de *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek* bevat een enkel woord over de voormalige wetgeving, waarin vooral bronnen worden aangewezen voor een vollediger kennis van het wetboek. Daarna volgen beknopt de ontwikkelingen van het Nederlands burgerlijk recht sinds de staatsomwenteling van 1795, een korte beschrijving van de wetgevende macht en een historisch overzicht van de totstandkoming van het Burgerlijk Wetboek. Voorafgaand aan zijn bespreking van het Burgerlijk Wetboek, geeft De Pinto ook de *Algemeene Bepalingen der Wetgeving van het Koninkrijk* weer. Daarna volgt een schematisch overzicht van het Burgerlijk Wetboek, waarbij De Pinto wel de oorspronkelijke titels aanhoudt, maar binnen deze titels de inhoud van de artikelen in eigen paragrafen min of meer weergeeft. De Pinto voegde een inhoudsopgave en een aantal definities toe, maar liet weg wat volgens hem niet tot het burgerlijk recht in engere zin behoort: dat wat meer tot de vorm van het recht behoort (zoals de vormen van echtscheiding, *possessoire acties*, de vorm van consignatie na aanbod van gerede betaling, die van hypotheekinschrijvingen, enz.), dan tot het recht zelf. De auteur besteedt evenmin aandacht aan bepalingen die alleen in enkele uitzonderlijke omstandigheden van toepassing zijn (zoals akten van geboorten en overlijden tijdens zeereizen, *testamenta minus solennia*, en sommige andere).

In het tweede gedeelte worden deze paragrafen vervolgens van commentaar voorzien. De Pinto beoogt een geschiedkundige en wetenschappelijke verklaring van de wet. Voor de bronnen waaruit de wet is voortgevloeid – de voormalige wetgevingen en het Wetboek Napoleon – en de vergelijking met eerdere wetgeving, maakt De Pinto in zijn commentaren vooral gebruik van De Groots *Inleidinge*, Van Leeuwens *Rooms Hollands Recht* (1744) en Voets *Ad Pandectas* (1793), maar ook van Locré’s *Législation civile, commerciale et criminelle* (1836), Toulliers *Le droit civil français* (1825), Durantons *Cours de droit français* (1830) en Delvincourts *Cours de code civil* (1827), de verhandelingen van Pothier, zoals *Traité des obligations*, en vele andere auteurs, en vanzelfsprekend van het Romeinse recht. Wetenschappelijke verklaringen zien volgens De Pinto vooral op de redenen (of motieven) van de wetgever, de uitleg en kritische beschouwing daarvan, en de ontwikkeling van rechtsvra-

gen. Daarvoor dienen bij uitstek de beraadslagingen van de wetgever. Daardoor kan men de woorden van de wetgever, die er immers alleen toe strekken om zijn wil uit te drukken, in hun ware betekenis en strekking leren kennen (1840, II, 9).

De Pinto kan beschouwd worden als een van de zeldzame universele geesten van het Nederlandse recht. Als advocaat en rechtsgeleerde beheerste hij letterlijk alle rechtsgebieden, publiceerde hij ontzettend veel en droeg hij cruciaal bij aan de acceptatie en de kennis van de nieuwe Nederlandse wetboeken, vooral door zijn onvolprezen en stilistisch briljante hoofdredactionelen in het *Weekblad van het Regt*. Nog maar twee jaar afgestudeerd, behoorde De Pinto tot de eersten die het toen nog komende Burgerlijk Wetboek volledig van commentaar voorzag, waarbij hij uitdrukkelijk koos voor een wetspositieve methode. Over de gewoonte meldde hij eerst enkel dat die in beginsel als rechtsbron was afgeschaft, zelfs al ging het om een reeks van gewijsde zaken – gewoonte kan in uiterste gevallen wel helpen als regel van uitleg (1840, II, 16-17). Vanaf de vierde druk vroeg De Pinto echter aandacht voor de uitzondering waarbij de wet naar de gewoonte verwijst, wat volgens hem zeer regelmatig voorkomt. In die gevallen geldt de gewoonte wel als wet (1860, II, 19-20). En in de vijfde druk merkte hij op dat artikel 3 *Algemeene Bepalingen* alleen het gewoonterecht heeft afgeschaft voor het gecodificeerde privaatrecht, maar bijvoorbeeld niet voor het staatsrecht (1875, II, 21-22). In het volkenrecht zag hij ruimte voor beginselen als zelfstandige rechtsbron. Voor het toepasselijke recht voor vreemdelingen (artikel 9 *Algemeene Bepalingen*) verwees De Pinto in de eerste drukken slechts naar het onderscheid tussen *statuta personalia et realia* bij Voet (*De Statutis* 2 en 3). Vanaf de derde druk legde De Pinto uit dat de persoonlijke staat van iemand vanzelfsprekend wordt geregeld door de wet van zijn land: artikel 9 spreekt van het burgerlijk recht en ‘hier geldt het een beginsel van volkenregt, waarover onze burgerlijke wet niets beslist en niets kan beslissen’ (1860, II, 23-24).

In zijn *Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek* – zoals in zijn andere handleidingen – gaat het De Pinto in de eerste plaats om de uitleg van het positieve, stellige recht. Nadat een wetboek van kracht is geworden moet een doorlopende beoordeling nooit doel zijn of onderdeel uitmaken van een geschiedkundig en wetenschappelijk werk over dat wetboek. Dat is het doel van de wijsgerige beoefening van het burgerlijke recht: ‘immers de wetenschap bepaalt zich niet bij ééne enkele stellige wetgeving’ (1840, II, 10). Met zijn *Handleiding* heeft De Pinto primair de beginnende studenten van het nieuwe wetboek op het oog, met ‘een A B boek, namelijk, voor de regtsscholen’ (1837, I, v). Hij wil deze beginnelingen in het recht vertrouwd maken met het nieuwe Burgerlijke Wetboek en hen voorzien van actuele en praktische uitleg daarvan.

Ondanks de – vanuit de bedoeling van de *Handleiding* – misplaatste, latere verwijten van gebrek aan wetenschappelijke diepgang en eigen systematiek, schijnt de *Handleiding* weldegelijk als academische leidraad te zijn gebruikt (1840, I, xiv-xvii). De Pinto’s commentaren beginnen waar mogelijk met een relevante rechtsvraag, in de eerste drukken nog spaarzaam en vanuit de beraadslagingen, in latere drukken steeds meer vanuit de recht-

spraak. Bij het achterhalen van de bedoeling van de wetgever, blijkt De Pinto een soepele, scherpe denker, die in nauwe verbinding staat met wetenschap, rechtspraak en rechtspraktijk, en die niet bang is om eerder genomen standpunten of beslissingen te verhelderen of daarop terug te komen. Geregeld stelt hij zijn mening bij naar aanleiding van dissertaties, tijdschriftartikelen of een pleidooi, zoals bij de onteigening in de zaak rond de aanleg van de Haarlemse spoorweg (1840, II, 189). In de derde editie is hij in belangrijke mate teruggekomen op zijn besluit om zich te beperken tot het burgerlijke recht in engere zin. Vanaf 1849 behandelt hij – naast andere zaken die eerder onbesproken bleven – ook de *possessoire acties*, waarschijnlijk mede omdat hij als *cassatieadvocaat* in 1846 had geadviseerd over bezit en *possessoire actie* (*Adviezen* (1838-1862), Utrecht, 1862, 48-55).

Rechtspreken volgens de wet betekende niet dat een rechter zich alleen mocht houden aan ‘de doode letter der wet’. Als de wetgever zich van duistere of onduidelijke bevoordingen had bediend, mocht en moest de rechter volgens De Pinto onderzoeken wat de waarschijnlijke bedoeling van de wetgever was geweest. Jurisprudentie diende echter nooit de plek van de wet in te nemen, ook al was kennis van jurisprudentie onmisbaar in de procespraktijk en hoogst belangrijk voor de wetenschap (1840, II, 21-22). De lijst van arresten van de Hoge Raad in de vijfde editie telt 138 uitspraken, die hij niet alleen noemt maar ook bespreekt, vooral waar hij zijn bedenkingen heeft over hun juistheid, namelijk of ze wel in lijn zijn met de bedoeling van de wetgever (1875, II, 21). Hoewel de grote commentaren van Gerard Diephuis en C.W. Opzoomer gezichtsbepalend zijn geweest voor de wetenschap van het burgerlijk recht, blijkt De Pinto van ongeëvenaard belang voor de acceptatie en het gebruik van het Burgerlijk Wetboek en het nieuwe recht in het algemeen.

A.A. de Pinto, ‘Mr. A. de Pinto, herdacht door Mr. A.A. de Pinto’, *Themis, Regtskundig Tijdschrift*, 1879, 485-532; F. Fernhout, ‘Een pleidooi voor pleidooien: een analyse van het effect van een openbare mondelinge behandeling aan de hand van de civiele praktijk van mr. Abraham de Pinto van 1838-1850’, in: T. Dieben, J.I.M.G. Jahae en P. van Kampen (red.), *Advocaat(-generaal), Liber amicorum Taru Spronken*, Deventer, 2015, 263-277; Th.A. Fruin en R.D. Kolléwijn, *Geschiedenis van de Nederlandse wetenschap van het internationaal privaatrecht tot 1880. Geschiedenis van de wetenschap van het Nederlandsch burgerlijk procesrecht na 1811. Geschiedenis der Nederlandsche rechtswetenschap*, dl. 1, Amsterdam, 1937, 202-206 & 257-258; W.P.J. Pompe, *Geschiedenis der Nederlandse strafrechtswetenschap sinds de codificatie-beweging. Geschiedenis der Nederlandsche rechtswetenschap*, dl. 2, afd. 3, Amsterdam, 1956, 275-277; A. van Oven, *Geschiedenis van de wetenschap van het handelsrecht in Nederland in de 19e eeuw. Geschiedenis der Nederlandsche rechtswetenschap*, dl. 5, afd. 3, Amsterdam, 1968, 32-35.

dr. Janwillem (Pim) Oosterhuis
Universiteit Maastricht